

Tangerine Dream - elektronisk rock i europæisk tradition

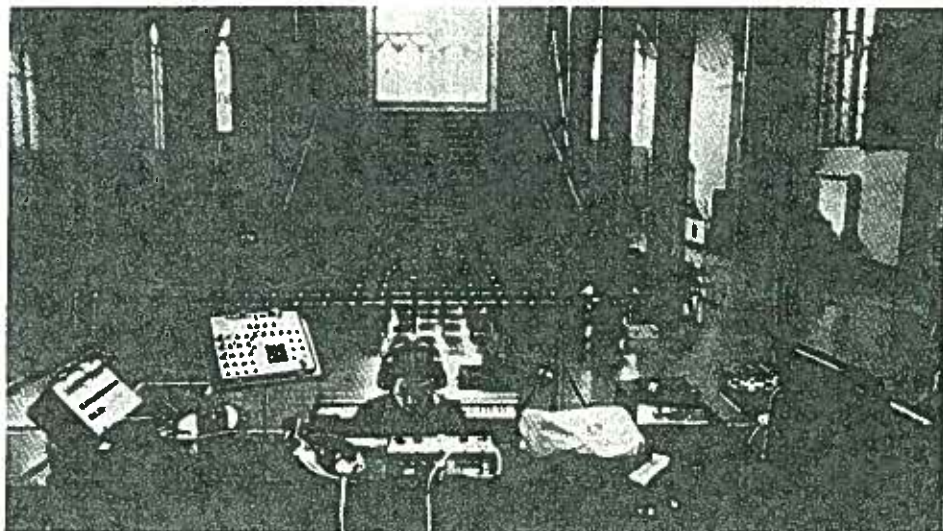
Rock'en havde ikke mange år på bagen, før komponister og musikere begyndte at kigge tilbage i tiden – tilbage til den klassiske musik for at hente inspiration.

Det første, markante eksempel var Procol Harum's gennembrudsmelodi "A Whiter Shade Of Pale" – et nummer, der, da det kom frem i 1967, vakte voldsom opsigt og lagde grunden til en række andre mere eller mindre vellykkede eksperimenter. Set med nutidige øjne kan tingene sættes lidt mere i perspektiv: Det var ikke nogen tilfældighed, at Procol Harum søgte helt tilbage til Bach og 1700-tallets musik. Det var – med et lidt kringlet udtryk – de klassiske klassikere, der gav tressernes rockmusikere deres inspiration. Talrige værker kom under behandling. Nogle blev umiddelbare hit – f.eks. Love Sculpture's moderniserede udgave af Khachaturians "Sabre Dance" i 1968. Andre hentede sig succes'er på et lidt mere seriøst plan, bl.a. Emerson, Lake & Palmer. Og den helt seriøse "klassiske rock" stod bl.a. den italienske gruppe Premiata Fornaia Marconi, senere PFM, for. På deres første italienske LP'er finder man nogle af de fineste eksempler på sammensmeltning af nye og gamle former (senere gav gruppen sig mere af med tung bulderbrags-musik, men det er en anden historie).

Den klassiske musik, der er blevet skabt i dette århundrede, og specielt de elektro-

Det er de tre, der længst har været med i gruppen, fra venstre Peter Baumann, Edgar Froese og Chris Franke.

Tangerine Dream har talrige gange optrådt i kirker, bl.a. katedralen i Rheims, hvor 6000 flokkedes under hvælvingerne og skabte noget nær kaos. Den katolske kirke rasede og forbød flere koncerter. Gruppen har dog gentaget forsøget flere gange, bl.a. i engelske kirker. Dette billede er taget under prøverne forud for en koncert i England.

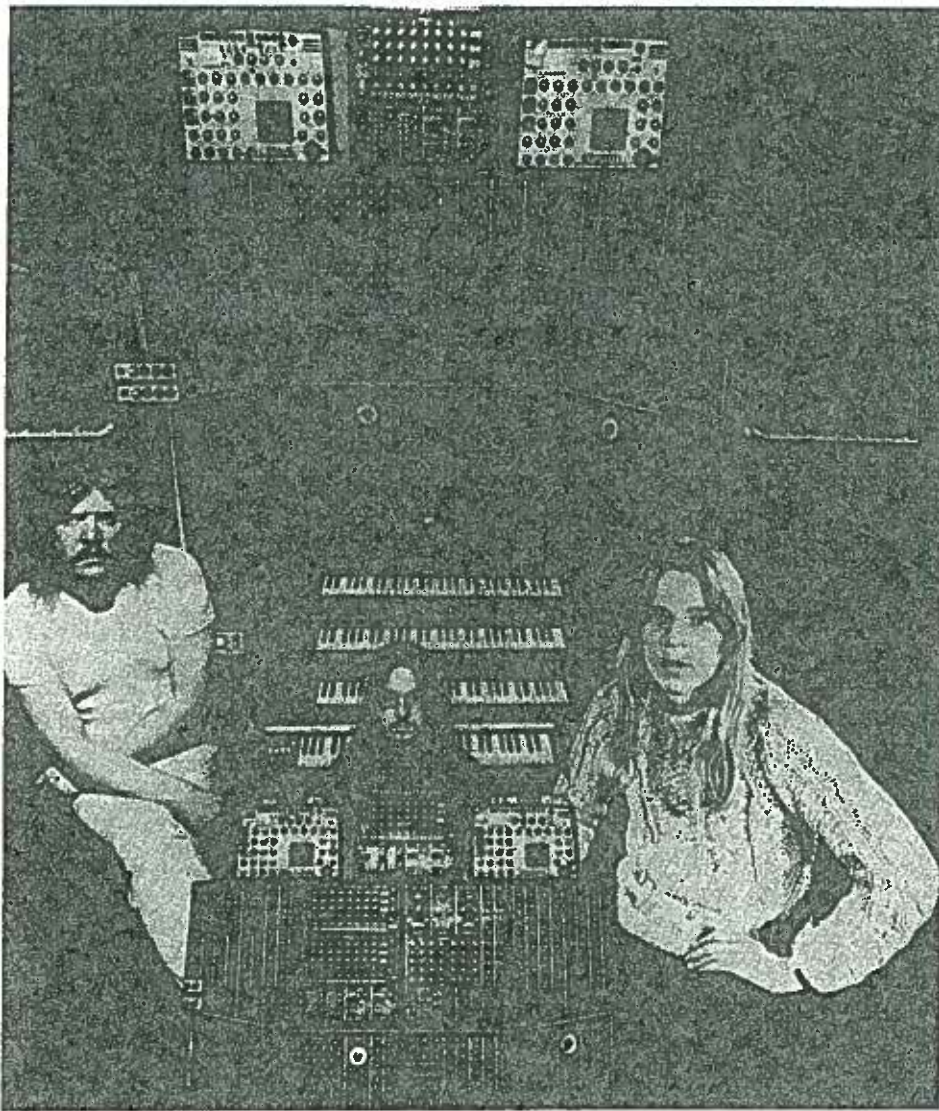
niske værker, som kom frem i tiden efter den anden verdenskrig, gik derimod i begyndelsen fri af rock'ens jagt på nye muligheder, vel først og fremmest fordi man her arbejdede med former, der ikke uden videre lod sig omsætte i fængende nynnemelodier, som kunne presses sammen på den ene side af en single.

Alligevel er det samtidig med Procol Harum's "A Whiter Shade Of Pale", nemlig i 1967, de første skridt mod en fusion af den moderne klassiske musik og rock'en bliver taget. Det skete med Pink Floyd's LP "Piper At The Gates Of Dawn", der godt nok ikke direkte hentede inspiration hos de klassiske komponister, men som åbnede for et nyt musikprog inden for rock'en – et mere krævende sprog, som flere andre arbejdede videre med, bl.a. King Crimson og Soft Machine. Disse grupper åbnede vejen for en sand strøm af ny musik, der ikke mindst bygger på synthesizeren – det første rent elektroniske instrument, som blev introduceret i 1967 af Robert Moog og som siden har ført til et kolossalt udbud af musikalsk elektronik.

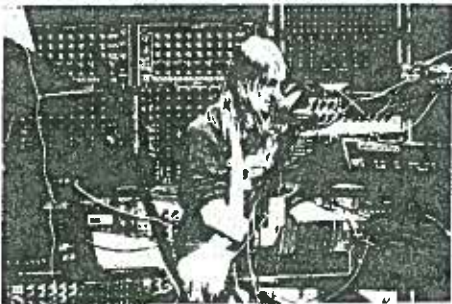
Tyskerne

Den elektroniske rock's vugge stod imidlertid ikke kun i England. Faktisk fandt nogle af de vigtigste udviklinger sted i Tyskland, og den gruppe, der er emnet for denne artikel: Tangerine Dream, har da også sit hjemsted i vort sydlige naboland.

Det har sin helt naturlige forklaring, at netop tyskerne kom til at føre an i sam-

Elektronik og atter elektronik omgiver Tangerine Dreams medlemmer, når de optræder.

Edgar Froese, førstemand i Tangerine Dream, i gang med at udforske elektronikens muligheder.

mensmeltingen af rock og moderne klassisk musik. Fantastisk mange bidrag til den vestlige kultur – og det ikke kun på musikkens område – kommer fra Tyskland, og man har her en helt anderledes klassisk tradition end de fleste andre lande. Mens den gamle rock'n'roll – og dermed al senere rockmusik – byggede på lån fra først og fremmest den sorte kultur, behøvede tyskerne ikke gå til andre kulturer for at hente inspiration. Der var mere end nok at bygge på i landets egen fortid.

Megen betydning har det også, at en af den klassiske avantgardemusiks mest anerkendte komponister, Karlheinz Stockhausen, er tysker. Hans indflydelse kan ses helt direkte. Bl.a. var det to af hans elever, Irmin Schmidt og Holger Czukay, der dannede den meget roste gruppe Can, som gennem halvferdserne har stået for flere glimrende LPer, hvor rock og elektronmusik brydes.

Og endelig spiller det ind, at ungdomsoprøret i Tyskland i tressernes sidste år i høj grad blev et intellektuelt og ideologisk oprør, hvor studenterne og deres forsøg på at bryde med det borgerlige samfund og dets normer stod i forgrunden. Den betydning, dette fik, illustreres nok bedst ved at begynde på historien om Tangerine Dream.

Edgar Froese

Tangerine Dreams hovedmand har gennem alle årene været Edgar Froese. Det var ham, der i 1967 grundlagde Tangerine Dream efter i nogle år at have været guitarist i en gruppe med navnet The Ones.

The Ones og den tidligste udgave af Tangerine Dream spillede mere traditionel rock, inspireret af bl.a. Pink Floyd, Frank Zappa og The Doors. Men bl.a. på grund af pres fra det studenter-publikum, som den nye gruppe først og fremmest spillede for, gled musikken mere og mere over i fri improvisation. Almindelige sange var for strukturerede og derfor borgerlige, lod parolen.

"Det var free form-rock med almindelige instrumenter," har Edgar Froese fortalt. "Og gruppen skiftede fra år til år. Hvert år en anderledes musik. Vi ledte efter noget, og vi vidste ikke, hvad det var."

Tingene begyndte imidlertid at gå mere i hak, da Froese mødtes med Klaus Schulze og Conni Schnitzler. Alle var de interesserede i avantgardemusik. De tre's samarbejde førte til, at trommer og guitar røg ud af gruppen til fordel for bl.a. tangentinstrumenterne.

"Electronic Meditation"

Tangerine Dream fik sin første LP, "Electronic Meditation", udsendt i 1970 på plademærket Ohr, der blev ledet af Rolf-Ulrich Kaiser – en mand, som har betydet ganske meget for den tyske rock's udbredelse. Nogen særlig god plade er "Electronic Meditation" ikke. Den er død i sværen og vidner tydeligt om, at Tangerine Dream endnu ikke havde fundet sin musikalske form.

Nogenlunde det samme kan siges om de følgende LPer, "Alpha Centauri" fra 1971, "Zeit" fra 1972 og "Atem" fra 1973, omend "Alpha Centauri" rummer spændende øjeblikke og "Zeit" kan drages frem for sine forsøg med at sammensætte elektroniske instrumenter med mere traditionelle instrumenter, bl.a. fire celler.

"Atem" havde så mange kvaliteter, at den vakte en vis opsigt uden for Tyskland, bl.a. hos den engelske discjockey John Peel, der valgte pladen som sin "årets LP". Det gav helt naturligt en mindre fanskare i England.

Virgin

I mellemtiden var Tangerine Dream – som nu bestod af Edgar Froese, Chris Franke og Peter Baumann, en besætning, der holdt frem til 1977 – kommet uoverens med Ohr, og i stedet tegnede gruppen kontrakt med det nye engelske Virgin-selskab.

Virgin havde dengang et noget specielt ry. Selskabet var røget helt til tops med udgivelsen af Mike Oldfield's "Tubular Bells" – et værk, som fyldte en hel LP og som til alles overraskelse blev en fast del af de engelske hitlister i flere år. Man diskuterede, om pladen betød indledningen på en ny epoke, hvor et større publikum ville gøute udgivelser, der stillede langt videre krav end de to-minutters øreklæbere, hitlisterne sædvanligvis er præget af.

På den baggrund ventede mange selvfølgelig spændt på, hvad Virgin ville præsentere ud over den succesombruste Mike Oldfield. Blandt udspillene var Tangerine Dreams femte LP "Phaedra", som udkom i begyndelsen af 1974.

En stærk LP var det. Nu var de tre tyskere ved at få hold på deres musik. Med rent elektroniske tangentinstrumenter skabte de et stort, flydende lydunivers. Drømmende og meditativt – som at blive taget med på tur i rummet og svæve omkring i grænseløs vellyd.

Mente nogle. Andre kaldte musikken for lydtafet, for identitetsløs muzak uden nerve og drive, kejserens nye klæder i 1970'ers-udgave.

Og sådan har diskussionen gået lige siden. Få grupper har som Tangerine Dream oplevet alt fra ubetinget begejstring til total nedrakning, når deres LPer har været gennem anmeldernes stereoanlæg.

Men tilbage i 1974 gav "Phaedra" faktisk gruppen lidt af et gennembrud. Succes'en blev fulgt op af flere turneer, og i de kommende år blev Tangerine Dream et etableret navn. Gode skub blev givet af gruppens følgende LPer, "Rubycon" og "Ricochet", begge fra 1975, og "Stratosfear" fra 1976. Specielt "Rubycon" er en glimrende plade – nok den bedste, gruppen har lavet. Titlen henviser selvfølgelig til Cæsars berømte og skæbnsvangre beslutning om at krydse Rubicon-floden. "Måske kan det virke lidt arrogant, men vi mener, at vi er nået til et væsentligt punkt i vores musik," kommenterede Edgar Froese i forbindelse med udgivelsen.

Improvisation

På scenen var det stadig den frie improvisation, der prægede Tangerine Dream. De blev kendt for at optræde i totalt mørke, og deres koncerter spændte fra det helt eminente til totale fiaskoer, alt efter hvor godt Edgar Froese, Chris Franke og Peter Baumann havde det med deres muser og hinanden.

Formen kræver meget af musikerne, og flere gange løb Tangerine ind i problemer. I en kort periode i 1975 sagde Peter Baumann farvel, fordi han og de to andre følte sig fanget i nogle faste, musikalske mønstre. I en kort periode kom en ny mand ind i stedet, men det gik heller ikke. Enden blev, at Baumann vendte tilbage.

"I en mere konventionel gruppe kan man skifte et medlem ud og få visse fremskridt ud af det," har Edgar Froese sagt. "Men når vi improviserer, er det ikke kun et spørgsmål om, hvordan vi bruger vores instrumenter. Det er også et spørgsmål om at acceptere hinandens personligheder." Og dette hænger igen sammen med, hvad man vil med sin musik. Skal man spille for publikums skyld eller for sin egen skyld?

"Da vi lavede "Rubycon", snakkede vi meget om hvorvidt vi ønskede kommerciel succes, eller vi ønskede at være progressive på vores egne præmisser. Og helt ærligt nåede vi frem til, at det mest var os selv, det drejede sig om. Vi ønsker at udvikle den musik, vi bedst selv kan li' og at udvikle os selv personligt."

Mere struktur

Tangerine Dream har dog ikke holdt helt fast ved den frie form. I 1977, da Peter Baumann sagde definitivt farvel – "når man er sammen i seks år, er det næsten umuligt at udvikle sig ens," har han sagt – forsøgte gruppen sig først med to nye medlemmer, Steve Jolliffe og trommeslageren Klaus Krieger, men det blev et kort samarbejde. I stedet blev det Johannes Schmoelling, der sammen med Edgar Froese og Chris Franke dannede den udgave af Tangerine Dream, som eksisterer i dag.

Brydningsårene efter Peter Baumanns udtræden og samarbejdet med Schmoelling førte gruppen hen mod en mere struktureret spillestil.

"Det er umuligt at fortsætte med frie improvisationer i ti år," siger Froese. "Det er ikke længere muligt for os bare at sætte os ned og spille, hvad vi føler. Den tid er overstået.

Der er to årsager. Den ene er helt fysisk. Jeg kan huske i gamle dage, når vi afsluttede en koncert, da var det li'som at ha' været med i et marathontløb. Vi var fuldstændig udmattede og havde givet alt, hvad vi kunne. Og ganske mange gange var det forgæves, fordi arrangementerne var for dårlige, vi var ikke i det rigtige humør, eller publikum var ikke i det rigtige humør o.s.v. Meget ofte nåede vi ikke til det punkt, man skal nå for at give en god koncert.

Den anden årsag var, at vi begyndte at kopiere os selv, og det må man være ærlig nok til at se i øjnene. Hvormed ikke være sagt, at man når et dårligt punkt i sin karriere, når man begynder at kopiere sig selv. Men det er dårligt, hvis man fortsætter med at gøre det."

Nu forberedes koncerterne mere grundigt. Der startes fra et bestemt sted og arbejdes inden for bestemte rammer, men stadig med masser af plads til friere udfoldelser.

Trommer og vokal

Før sin afsked i 1977 nåede Peter Baumann at medvirke på endnu to pladeudgivelser: Det ikke synderligt vellykkede soundtrack fra filmen "The Sorcerer" (på dansk "Frygtens Pris") og det udmærkede dobbeltalbum "Encore" med optagelser fra gruppens USA-tour i 1977.

På 1978-udspillet "Cyclone" er Steve Jolliffe og Klaus Krieger med og sørgede for henholdsvis sang og trommer på pladen. Det er en noget blandet oplevelse, set i forhold til gruppens tidligere udgivelser, og eksperimentet er da heller ikke blevet gentaget.

I stedet vendte Edgar Froese, Chris Franke og den nye trediemand Johannes Schmoelling tilbage til den mere kendte stil på de to udmærkede LPer "Force Majeur" og "Tangram" fra henholdsvis 1979 og 1980.

Inspirationen

Når man spørger Edgar Froese om Tangerine Dream's inspirationskilder, peger han på avantgarde-komponister som John Cage, Karlheinz Stockhausen og Iannis Xenakis. Man behøver da heller ikke at

lytte til mange af gruppens plader for at forstå, at det er den europæiske musiktradition, der ligger til grund for udfoldelserne – og i nogen grad også den tradition, der blev skabt tilbage i 1700- og 1800-tallet.

Nogen nem form er det ikke at arbejde med. Den klassiske musik stiller helt anderledes krav til sine udøvere end rock'en. Man slipper ikke så nemt omkring de hårde kanter, som mange rockmusikere kan gøre.

Nogle af problemerne rides præcist op i en anmeldelse af Peter Baumanns første solo-LP "Romance '76", som Karl Dallas skrev i det engelske Melody Maker: "Det meste af den elektroniske rock synes at mangle, hvad Stockhausen kalder en makro-melodi – en følelse af struktur, som samler de næsten uendelige muligheder for lyd og tonefarver, som synthesizeren tilbyder musikeren, i en eller anden sammenhængende form. Og mens megen af den elektroniske musik, der stammer fra mere selvbevidste "kunstneriske" elektroniske komponister synes at være form og ikke meget andet – en slags begrebsmæssig kunst, hvor noterne på omslaget oftere er mere oplysende end lydene i rillerne – slinger rockmusikerne fra den ene fængslende ide til den anden, sommetider med uendelige strækninger af utrolig ked-sommelighed mellem øjeblikkene af inspiration, uden at et samlende begreb bliver synligt."

Samme Karl Dallas skriver lettere ironisk om et nummer på en af Edgar Froeses solo-LPer, at det er meget smukt, men ikke fanger opmærksomheden eller fantasien. "Efter 17 minutter fades nummeret ud uden at efterlade nogen følelse af nødvendighed. Hvorfor netop 17 minutter? Hvorfor ikke 27? Eller 17 sekunder?"

Denne kritik kan rettes mod meget af det, Tangerine Dream har lavet – at musikken viker planløs og ustruktureret. På den anden side kan man så finde numre, hvor tingene hænger vældig godt sammen. Måske holder det ikke til en nærmere, fin-kulturel analyse, men i det øjeblik, man er i musikken, er det en bevidsthedsudvidende oplevelse – en rejse gennem tanker og følelser, ud til et nyt og varmt univers. "Musik at drømme til," som Froese engang har kaldt det.

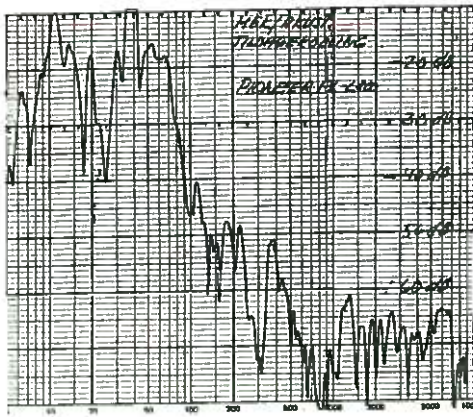
Det er ikke musik, der giver sig selv efter en enkelt gennemlytning eller to, sådan som de fleste er vant til fra døgnmelodierne. Til gengæld kan man – med den nødvendige tålmodighed – hente oplevelser i Tangerine Dreams musik, som rækker langt videre end hitlisternes glimmer og plastic.

Solo

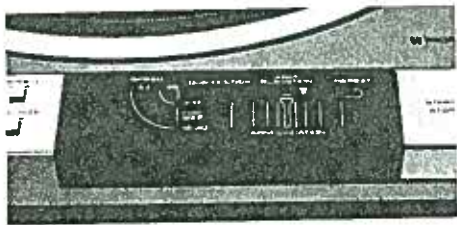
Som det er antydnet i det foregående har såvel Edgar Froese som Peter Baumann udsendt solo-plader, der i mere personlig form viderefører Tangerine Dreams eksperimenter.

Edgar Froese har fem udgivelser bag sig: "Aqua" fra 1974, "Epsilon In Malaysian Pale" fra 1975, "Macula Transfer" fra 1976, "Ages" fra 1978 og "Stuntman"

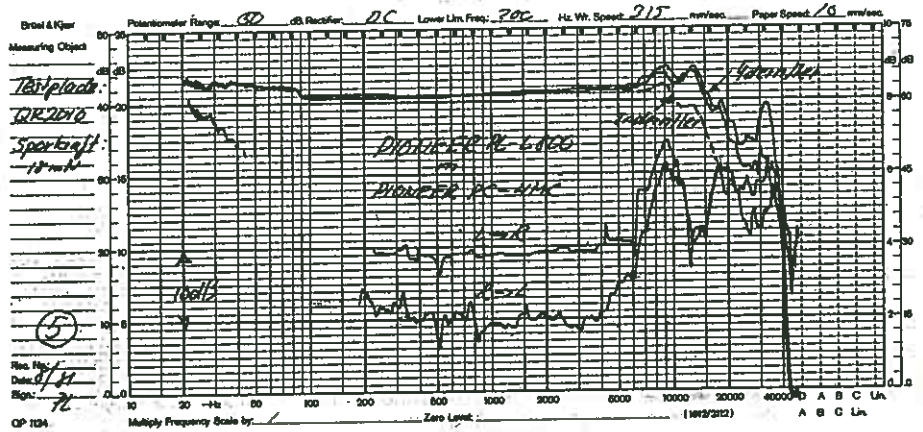
fortsættes side 44

Følsomheden for udefra kommende vibrationer er her illustreret med en kurve fra vores standardmåleopstilling. Præstationen må klassificeres som over middel.

Dette panel indikerer ved hjælp af lysdioder, hvad pladespilleren foretager sig. Kan man ikke finde ud af symbolerne, kan man jo altid kontrollere, hvad der sker ved at se på pladetallerkenen og armen...

for målekædens egentolerance. Wow og flutterudskriften er karakteriseret ved god regelmæssighed og med de sædvanlige spidser ca. hvert andet sekund, der afspejler testpladens ikke helt perfekte centring på tallerkenen. En midling baseret på udskriften vil give $\pm 0,07\%$.

De kombinerede forvrængningsprodukter fra det subsoniske område er som sædvanlig illustreret ved BIM kurven. Præstationen her er over middel.

Selvom pladespilleren helt igennem er en letvægtskonstruktion, er udefra kommende vibrationer ganske godt dæmpet. Som kurven over den mekanisk akustiske tilbagekobling viser, er resultatet smukt med et par spidser ved 400 Hz og 1200 Hz som de væsentligste. — Men som nævnt er der ved denne måling brugt pladestrammer.

Frekvensgang og kanalseparation for den medleverede pick-up. — Det er set bedre!

Konklusion

Pioneer PL L-800 har været et positivt bekendtskab. Det ideelle tangentialarmsprincip er her på naturlig vis integreret med de seneste års forbedringer af drivsystem og betjening. Der er kommet en velafbalanceret helhed frem, og der synes ikke at være indgået belastende kompromiser i nogen retning. PL L-800 byder på fin flexibilitet i betjeningen — især må den manuelle fremføring af armen roses. Armen er resonansfri og med et udmærket udskifteligt pick-up hus — der helt afgjort fortjener en bedre pick-up, end den testeksemplaret var forsynet med.

Poul Ladegaard

Fortsat fra side 38

fra 1979. Musikalsk set er "Epsilon In Malaysian Pale" nok højdepunktet, mens hovedtelefon-freaks bør prøvelytte "Aqua". Pladen er den første, der blev optaget med Gunter Brunschens "artificial head" med mikrofoner placeret på ørenes plads.

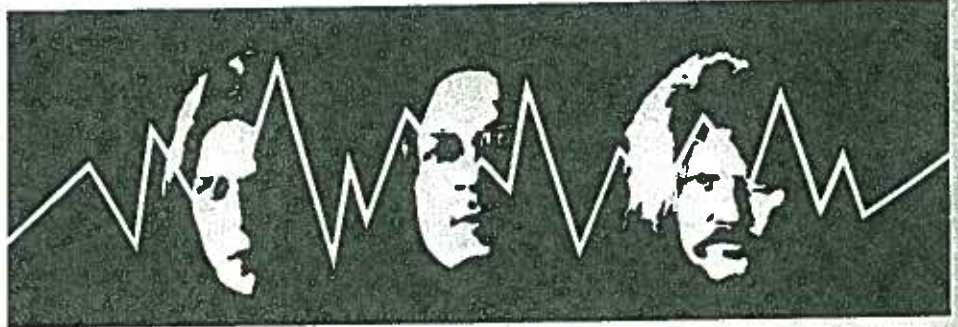
Peter Baumann har lavet to solo-plader, "Romance '76" fra 1977 og "Transharmonic Nights" fra 1979. Begge plader er blevet rost som melodiske og charmerende.

Jubilæum

Tangerine Dream fejrede sidste år sit ti års jubilæum som gruppe — med så megen succes bag sig, at Virgin turde markere det runde tal med udsendelsen af ikke mindre end et fire-dobbelt retrospektivt album, der rummer eksempler på gruppens mange udgivelser gennem årene. Et udmærket overblik og en udmærket introduktion for begyndere.

Man kan så diskutere det rimelige i, at der på en enkelt af de otte pladesider er placeret tre ikke tidligere udsendte numre. Tricket er velkendt og sikrer et vist minimumsalg til de mest fanatiske tilhængere. Men fair kan det vel egentlig ikke siges at være.

Siden er fulgt endnu en LP, soundtracket til filmen "Thief", der havde premiere herhjemme for en måned siden under titlen "Voldens gade". Pladen er betydelig mere vellykket end "The Sorcerer"-soundtracket og rummer numre, der kunne gå

direkte ind på en hvilken som helst hitliste. Samtidig betyder den for alvor Edgar Froeses tilbagevenden til den guitar, han spillede på, da han i sin tid startede The Ones. Hans eksperimenter med at kombinere dette mere traditionelle instrument med synthesizere og elektronik be-

gyndte sådan set allerede tilbage i 1976 med udgivelsen af "Stratosfear", men "Thief" viser, at han nu er ved at få det rigtige greb om denne side af sin musikalske kunnen. Så måske er det en ny æra, der nu er startet for Tangerine Dream. ... CR

Diskografi

Electronic Meditation (1970) — Ohr OMM 556004
Alpha Centauri (1971) — Ohr OMM 556012
Zeit (1972) — Ohr OMM 2/56021
Atem (1973) — Ohr OMM 556031
Phaedra (1974) — Virgin V2010
Rubycon (1975) — Virgin V2025
Ricochet (1975) — Virgin V2044
Stratosfear (1976) — Virgin V2068
The Sorcerer (1977) — MCA 2277
Encore (1977) — Virgin VD2506
Cyclone (178) — Virgin V2097
Force Majeur (1979) — Virgin V2011

Tangram (1980) — Virgin V2147
Thief (1981) — Virgin V2198
Opsamling: Tangerine Dream '70-'80 (1980) — Virgin V BOX 2.

Edgar Froese solo:
Aqua (1974) — Brain 1053
Epsilon In Malaysian Pale (1975) — Brain 1074
Macula Transfer (1976) — Brain 60008
Ages (1978) — Virgin VD 2507
Stuntman (1979) —

Peter Baumann solo:
Romance '76 (1977) —
Transharmonic Nights (1979) —